

Lärarhandledning

Lars Tunbjörk, Vinter/Hem

1.9–9.12 2007

Välkomna till höstens stora fotoutställning på Moderna Museet, som är en presentation av Lars Tunbjörks nya projekt *Vinter* samt serien *Hem* med bilder från 1990-talet. I den här handledningen finner ni en introduktion av intendenten för utställningen vid museet, Anna Tellgren. Texten är hämtad från en bok som ges ut av Steidl förlag i samarbete med Moderna Museet och som har titeln *Vinter*.

Lärarhandledningen kan ses som en utgångspunkt vid besöket och för uppföljning i klassrummet, med förslag till diskussionsfrågor. Materialet riktar sig främst till högstadiet och gymnasiet, men kan givetvis användas av andra besökare.

Du och din klass är välkomna att besöka museet och utställningen på egen hand, men du kan även boka en visning med en konstpedagog. I faktabladet i den här handledningen finns uppgifter om bokningar, var ni anmäler er när ni kommer till museet, lärarkväll i anslutning till utställningen med mera.

I handledningen finns även en sida med trivselregler. Diskutera gärna de olika punkterna med eleverna och vad de skall vara bra för.

Lars Tunbjörk, Vinter/Hem

1.9–9.12 2007

Före besöket

Förbered eleverna i klassrummet före besöket så att de får en uppfattning om museet och vad de kommer att se och göra där. Allmänna frågor kan tas upp: om vad ett museum är, vilka olika museer det finns, och om några i klassen besökt något museum tidigare. Med utgångspunkt från Moderna Museet kan klassen också diskutera varför det finns konstmuseer, vilken konst som finns på museet och vem som väljer vad som visas där. Diskutera gärna om ni tycker konst är viktigt eller inte och på vilka sätt. Vad kan man lära sig av att se på konst? På Moderna Museets hemsida och i andra medier kan eleverna söka efter uppgifter om en del av de här frågorna, och samla en egen kunskapsbank både före och efter besöket.

Är fotografi konst?

Lars Tunbjörk visar en fotoutställning. Ser man på fotografi på ett annat sätt än på målningar, skulpturer och andra konstverk? En del menar att konstverk som ställs ut och visas på gallerier och museer inbjuder till kritisk granskning. Fotografi fungerar däremot mera som en vanlig företeelse i vår omgivning eftersom det används på många olika och bekanta sätt för oss: för dokumentation, reportage, illustration, i reklam och inte minst i våra egna fotoalbum. Den fotografiska bilden blir därmed något som vi lätt tar för given, och läser snarare än granskar, inte minst för att den ofta kombineras med text som beskriver, förklarar eller uppmanar till något.

Samtidigt som vi vet att fotografier kan bearbetas och manipuleras på olika sätt bär de med sig ett sanningsanspråk. "Kameran ljuger inte" är ett vanligt uttryck, och så tycks det ju vara när vi ser bilder i dagstidningar eller fotograferar varandra hemma eller på resa. Fotografi inbjuder till identifikation och därmed till reflektioner om tid, plats och sammanhang. Det gäller i hög grad för Lars Tunbjörks bilder. Han skildrar vardagliga miljöer med sin speciella förmåga att fånga och skapa olika stämningsslägen i hur vi uppfattar våra liv och vår omgivning.

TRIVSELREGLER

Välkomna till Moderna Museet!
För att besöket ska bli så bra som möjligt,
tänk på följande:

Ansvar för gruppen

Läraren ansvarar för klassen under besöket i museet. Vi rekommenderar att elevgrupper t.o.m. högstadiet går tillsammans med lärare.

Skolmaterial

Använd gärna Moderna Museets skolmaterial "Moderna Museet på egen hand" eller fråga museivärdarna om vägledning. Det finns skrivplattor att låna. Använd inte väggar eller skulptursocklar som skrivunderlag eftersom det blir märken. Använd endast blyertspennor i utställningssalarna om eleverna behöver teckna eller anteckna.

Var försiktig i salarna

Eftersom det är lätt att stöta till konstverk i salarna ska ryggsäckar, större väskor, paraplyer etc. lämnas i garderoben eller i förvaringsboxarna. För att inte riskera spill på konstverk får man inte dricka eller äta i salarna eller i korridoren utanför.

Rör er lugnt i salarna. Visa hänsyn till pågående visningar. Grupper under ledning av Moderna Museets personal har företräde i utställningssalarna.

Använd gärna de hopfällbara svarta pallarna som finns i museet men bär dem försiktigt så konsten omkring inte skadas. Kom ihåg att sätta tillbaka pallen på ställningen.

Varför får man inte röra konsten?

Det är inte tillåtet att röra vid konstverken. Att försiktigt ta på något verk innebär stora skador genom att saltet och fett på fingrarna alltid orsakar märken på alla material. Museets uppdrag är att bevara konstverken för kommande generationer av museibesökare.

Var kan vi äta matsäck?

Matsäcksplats finns vid entrén på sjösidan (plan 1). Kom ihåg att lämna platsen i gott skick. Ingen förtäring i salarna.

Fotografering förbjuden

Det är inte tillåtet att fotografera och filma i utställningssalarna av upphovsrättsliga skäl. Upprepade blixtar är heller inte bra ur bevarandesynpunkt.

Museivärdar

Under ert besök på Moderna Museet kommer ni att träffa museivärdar i informationsdisken eller i utställningarna. Vänd er gärna till dem om ni har frågor om konstverk, utställningar, program eller vill lämna tips och synpunkter.

FAKTABLAD

Planera ditt besök

Utställningen visas på plan 2. Besöker du museet på egen hand med din klass – vänligen anmäl er vid kassadisken. Där kan du även få information om vår skolverksamhet.

Bokade visningar

Vill du att en konstpedagog från Moderna Museet visar utställningen? Kontakta bokningen via Tel 08-5195 5264 (telefon tid tis–fre 10–12) Fax 08-5195 5201

publik@modernamuseet.se

Antal: max 30 elever

Längd: 1 tim

Pris: 825 kr

Nyhet för åk 7–9 och gymnasiet!

Visning & workshop

Antal: max 30 elever

Längd: 2,5 tim

Pris: 1150 kr

Läs mer på www.modernamuseet.se

Kontakta bokningen

När du kontaktar oss via fax eller mail, vänligen invänta en bekräftelse från Moderna Museet att vi tagit emot din förfrågan.

Vid kontakt vänligen ange

- Namn, e-post, telefon och bekräftelse-/fakturaadress
- Deltagarnas antal och ålder/årskurs
- Datum och tid för besök (gärna några alternativ)
- Utställning eller temavisning

Bokningen är bindande. Avbeställning/ändring måste göras senast 10 dagar innan bokad besök.

Lärarkväll

23.10

Lars Tunbjörks utställning *Vinter/Hem* introduceras av Anna Tellgren. Presentation av *Olle Bærtling – En modern klassiker* av John Peter Nilsson. Den pedagogiska verksamheten presenteras av Maria Taube.

Kostnadsfritt. Begränsat antal platser.

Obligatorisk föranmälan.

Se www.modernamuseet.se

Bok

Det finns ingen särskild utställningskatalog, men i samband med utställningen ger Steidl förlag ut boken *Vinter* i samarbete med Moderna Museet.

Boken kommer att finnas till försäljning i Butiken på Moderna Museet för 429 kr. Tyvärr kan ingen rabatt för lärare lämnas på boken. Butiken kan fakturera inköp till din skola.

Öppettider

Tisdag 10–20

Onsdag–söndag 10–18

Måndagar stängt

Fri entré

upp till 19 år och för lärare som följer med sin klass.

Hitta till museet

Museet ligger på Skeppsholmen, Stockholm

Buss 65 från T-centralen

T-bana: Kungsträdgården

Djurgårdsfärjan

Lars Tunbjörks känsla för snö

Fotografierna i serien *Vinter* handlar om det mentala tillstånd som vi befinner oss i under den mörka delen av året. Lars Tunbjörk har från 2004 till 2007 rest omkring i Sverige och försökt fånga den stämning som vintermånaderna försätter oss i här i norra Europa. Projektet blev en möjlighet att använda de känslor av nedstämdhet, som uppfyller honom under vintrarna, till något kreativt. Här finns insnövade lekplatser, gator och hus, men bildurvalet innehåller också diverse interiörer, från caféer, restauranger och affärer. Vi möter en rad människor i deras hem, på jobbet eller på fest. De har träffat fotografen Lars Tunbjörk och en kontakt har uppstått. Denna serie bilder har en annan ton, färgskala, ett annat temperament än hans tidigare verk, men man känner igen hans stil, stillsamma humor och ofta absurda motiv.

Lars Tunbjörk är född 1956 i Borås och började som pressfotograf på *Borås Tidning* och fortsatte på *Stockholms-Tidningen*. Han har sedan början på 1980-talet arbetat som frilansande fotograf med bas i Stockholm och har haft ett fyrtiotal separatutställningar i Sverige och utomlands. År 1993 kom hans bok *Landet utom sig. Bilder från Sverige* där han har samlat bilder av offentliga platser som han sökt upp för att dokumentera semestrande svenskar. Boken och utställningen blev hans genombrott för en större publik. Andra projekt som resulterat i bok och utställning är *Kontor* (2002) där han rest över världen och dokumenterat arbetsplatser. Rum som människor befinner sig i under större delen av dagen, kanske större delen av sina liv, och som i Tunbjörks tolkning blir till gåtfulla och märkliga platser. I sin serie kallad *Hem* (2002) beskriver han Borås och även andra städer med omgivning, bostadsområdet där han växte upp och huset där hans mamma fortfarande bor. Lars Tunbjörk använder sin egen historia när han skapar berättelsen om en tid, en miljö och ett sätt att leva, som många kan identifiera sig med och har ett starkt förhållande till.

Lars Tunbjörk kommer ur och är skolad i den reportagefotografiska miljön. Han är inte utbildad vid någon av landets konsthögskolor och hör inte till den grupp av svenska konstnärer som slog igenom i början av 1990-talet och som arbetar med fotobaserad konst. Han är en fotograf som självklart rör sig i fotokretsar, men som kommit att arbeta mer och mer med egna projekt, med böcker och med utställningar. Han följer

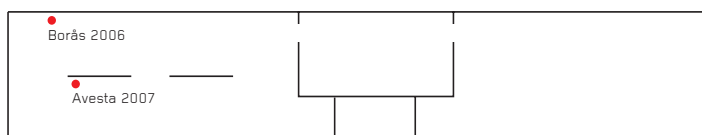
i en tradition – som befinner sig mellan dokumentär och konstnärlig fotografi – där fotografen Christer Strömholm (1918–2002) är en av de framträdande personligheterna i Sverige. Tunbjörk har själv berättat om den starka upplevelse han fick när han som ung bläddrade i Strömholms bok *Poste Restante* (1967) på Stadsbiblioteket i Borås och han kom senare att bli en av de många unga fotografer som besökte Strömholm för att diskutera sina bilder och livet i allmänhet.

Försöker man placera honom i ett internationellt sammanhang arbetar han i samma sfär som fotografierna William Eggleston, Esko Männikko och Martin Parr. Tunbjörk reser mycket och arbetar utifrån en liknande metod som många av de konstnärer och fotografer som undersöker vår samtid. Här kan nämnas konstnärer som Willie Doherty, Sophie Ristelhueber och Allan Sekula, vilka genom ett konstnärligt förhållningssätt har ifrågasatt, men även utvecklat och förnyat den dokumentärfotografiska formen. Tunbjörk har skildrat Sverige på väg in i det senmodernistiska – ut ur det så kallade Folkhemmet – men han har inte ett öppet politiskt budskap. Han dömer inte, ger inga långa förklarande bildtexter, utan han observerar och ställer genom sina bildberättelser frågor till oss betraktare. Hans fotografier fungerar därför som ett vittnesbörd om sakernas tillstånd, men har inga anspråk på att ge hela sanningen.

I sin kriminalroman *Fröken Smillas känsla för snö* berättar författaren Peter Høeg om de mystiska omständigheterna kring ett barns död en snörik vinterdag i Köpenhamn. Romanen utvecklar sig till en sorglig berättelse över den döende grönländska kulturen och en hård kritik av vår västerländska civilisation. Grönländskan Smilla Qaavigaaq Jaspersen har respekt för den danska vintern – för kylan, men inte den mätbara, utan den upplevda. Lars Tunbjörks vinterbilder handlar också om det upplevda. Vi följer i *Vinter* på samma sätt som i en kriminalroman ett antal personer, får ledtrådar, och det hela formar sig till en elegi över att leva i Skandinavien idag, i början av 2000-talet, och om att helt enkelt överleva den mörka delen av året.

Anna Tellgren
Intendent Moderna Museet

VINTER

Platser och rum

Lars Tunbjörk är en iakttagare av det svenska samhället med en förmåga att fånga stämningar som vi kan förhålla oss till på olika sätt. Utställningen med vinter som tema har satt sin prägel på bilderna, men en del av dem har inte nödvändigtvis behövts tas just på vintern. De finns med för att de visar på vad det kan innebära att genomleva den mörka årstiden. Motivvalen kan vid ett första ögonkast verka slumpmässiga, som en ödslig plats eller utsikten från ett fönster. Men vid närmare betraktande framgår det att de är omsorgsfullt valda. Titlarna anger genomgående enbart ort och årtal, så varje bild blir en upptäcktsfärd utifrån våra egna kunskaper och erfarenheter och andra bilder som vi sett och känner till. Vi kan uppfatta olika detaljer som särskilt betydelsefulla för vår förståelse av det vi ser.

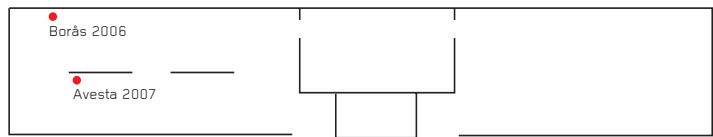

© Lars Tunbjörk, Borås 2006, 70x87 cm

© Lars Tunbjörk, Avesta 2007, 70x87 cm

VINTER

I bilden av rummet finns både dagsljus utanför och belysning inne. Titta på rummets inredning. Vad för slags rum är det? Bilden har beskurits så att tavlorna på väggen till vänster om fönstret finns med i sin helhet, medan vi bara ser halva tavlorna till höger. Titta på tavlorna och deras motiv. De tycks i sin tur rama in utsikten genom fönstret. Händer det något därute? I den andra bilden finns en kontrast mellan varuhusets modereklam, som lockar med löften om en ny och annan identitet, och torgets och Matstugans vardaglighet. Titta på stadsrummets geometri: gatstenarnas diagonaler, byggnadernas horisontaler och vertikaler. Ljus och mörker skapar en känsla av hur det är att vistas där. Diskutera vad som ser bekant och främmande ut i utställningens bilder. Vad är det i bilderna som skapar stämningen?

→ Övning: Att skapa stämning i en bild

Diskutera tillsammans i klassen en stämning som ni ska försöka gestalta i bild. Alternativt kan eleverna enskilt välja en stämning de vill gestalta. Fotografera sedan föremål och miljöer i skolans omgivning. Det finns en rad olika sätt att skapa stämning i en bild: val av motiv, ljussättning, perspektiv, beskäring. Experimentera med dessa olika metoder och se hur de påverkar stämningen i bilden. Diskutera varandras bilder i klassen och hur ni arbetat med olika tekniker för att skapa en viss stämning.

→ Övning: Titlar

Namnet på ett konstverk påverkar hur vi ser på det. Prova att sätta olika titlar på bilder ni själva tagit eller andra bilder. Hur påverkar det upplevelsen av bilden? Diskutera tillsammans i klassen.

VINTER

Människor

Lars Tunbjörk har under sina resor landet runt fått kontakt med människor som lever i miljöer han intresserat sig för. I hans bilder möter vi dem, till vardags och fest, öga mot öga eller, som det ser ut, i förbigående på gatan eller genom ett fönster. En del bilder ser arrangerade ut, där personerna kanske fått välja själva eller blivit anvisade hur de skall stå och hur ljuset skall falla. Men bilderna har en karaktär av snapshots, där tillfället tycks ha varit avgörande och personerna förhåller sig på olika sätt till kameran.

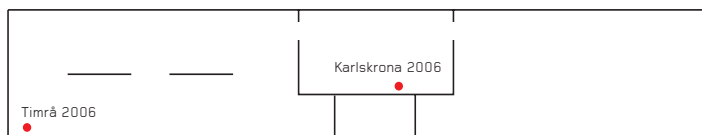

© Lars Tunbjörk, Karlskrona 2006,
124x153 cm

© Lars Tunbjörk, Timrå 2006, 50x60 cm

VINTER

Personerna är inte anonyma för Lars Tunbjörk, men han låter dem vara det för oss som ser utställningen. Vi kan bara utgå från de miljöer, aktiviteter, kläder och andra avläsbara koder som finns i bilderna. Genom dem får vi skapa egna berättelser om deras personligheter, liv, yrken och intressen. Bilden av tjejen lämnar vid första ögonkastet inte ifrån sig så mycket information. Hon möter oss med sin blick och sitt ansiktsuttryck. Inga kläder eller andra attribut ger oss några ledtrådar. Men bilden blir uttrycksfull, kanske till och med dramatisk, inte minst genom dess övernaturliga storlek. Titta på hur ljuset faller, på hennes ögon och hy och kontrasten mot bakgrunden. Hennes ansiktsuttryck kanske avslöjar en spänd uppmärksamhet framför fotografen och hans kamera när bilden tas? Fotografens spegelbild syns i hennes svarta pupiller.

Killen i soffan tycks vara ganska avslappnad framför kameran. Men en distans har skapats när han kastar sin blick mot oss inifrån bilden över den uppvikta kragen. Titta på bilderna av personerna i utställningen. Ser de ut att vara medvetna om kameran, vem eller vad de ser på? Vad sysslar de med? Hur skildras män/killar och kvinnor/tjejer? Diskutera hur klädval och olika sociala sammanhang fungerar som markörer för identitet och tillhörighet.

→ Övning: Fotografera och fotograferas

Att bli fotograferad är att bli utvald men också att bli utlämnad.

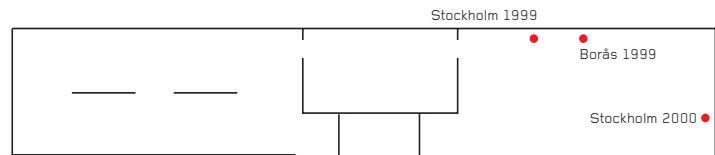
Den som fotograferar är den aktiva som ser, medan den som fotograferas är den som blir sedd.

Diskutera om och i så fall vilken betydelse det kan ha vem det är som fotograferar vem, t.ex. tjej/kille, kille/tjej?

Fotografera varandra och diskutera hur det känns att vara bakom och framför kameran.

Experimentera med bilder i olika vinklar, på nära och långt håll och diskutera hur det påverkar tolkningen av dem.

HEM

Bilderna i serien *Hem* är tagna under 1990-talet och början av 2000-talet. Lars Tunbjörk är själv från Borås och några av bilderna är tagna där.

© Lars Tunbjörk, Stockholm 2000, 50x60 cm

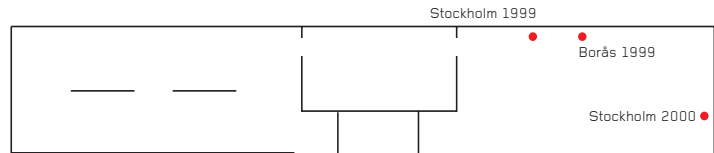

© Lars Tunbjörk, Borås 1999, 50x60 cm

© Lars Tunbjörk, Stockholm 1999, 50x60 cm

HEM

Hur ser bilderna i *Hem* ut i jämförelse med dem i *Vinter*? Diskutera vilken stämning som skapas med motivval, komposition, ljussättning och bildbeskrivning. Inga människor syns, utom i en bild, och vi får själva se och tolka husen, vägarna och tingen i miljöerna. Vem bor i husen, vad jobbar de med, vem gör vad i hemmen och trädgårdarna? Diskutera hur miljöerna är planerade och ordnade och vilka idéer och värderingar de ger uttryck ur ett klassperspektiv.

→ Övning: Planera ett bostadsområde

Diskutera innebörden av ordet "hem" och vilka betydelser det kan ha. Utgå från den diskussionen och planera tillsammans ett bostadsområde som ni skulle vilja bo i. Kom överens om hur stort det skall vara, hur husen skall se ut och allt som ni tycker behövs för er och för människorna som skall bo där. Gör en planritning, bygg en modell, skriv, teckna och fotografera!

FOTOGRAFI PÅ MODERNA MUSEET

Anna Tellgren

Som en start för ett fotografiskt museum i Sverige köpte svenska staten in "Helmut Gernsheim's Duplicate Collection" 1964. Året efter köptes Helmer Bäckströms fotohistoriska samling. Båda inköpen är spännande och förknippade med de starka påtryckningsgrupper som bildades under sent 1940-tal och som senare formerade sig i Fotografiska Museets Vänner.

Några år senare, 1971, inrättades Fotografiska Museet som en egen avdelning inom Moderna Museet. För första gången kunde man ha en kontinuerlig utställningsverksamhet av fotografisk bild. Fotografiska Museet fick sina utställningslokaler i den västra längan av den gamla exercisbyggnaden och fram till 1998 fungerade det som en fristående avdelning inom Moderna Museet. När museet omorganiserade blev fotografisamlingen en integrerad del av museets övriga samlingar och namnet "Fotografiska Museet" togs bort.

Samlingen omfattar cirka 100 000 fotografier från 1840-talet fram till idag, inklusive bilder gjorda enligt äldre förfaranden – daguerrotyper, kalotyper och albuminsilverfotografier. Men till största delen innehåller den svartvita gelatinsilverfotografier av både svenska och utländska fotografer. Från 1990-talets början har den fotobaserade konsten blivit ett allt vanligare uttryckssätt, vilket lett till att samlingen utökats med olika typer av färgfotografi och digitala bilder.

Det är framförallt av positiva kopior utförda eller godkända av fotograferna själva som ingår i samlingen. Det finns även ett litet antal fotografer som donerat hela sin kvarlåtenskap, inklusive negativen, och dessutom har några organisationer överlämnat sina bildarkiv innehållande flera tusen bilder. Fotografisamlingen är under kontinuerlig uppordning och katalogisering och nyförvärv sker genom inköp och donationer.

